УДК 167/168

© Ірина Починок
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ГУМАНІТАРНІ ВИМІРИ ФЕНОМЕНОЛОГІЇ ЕДМУНДА ГУСЕРЛЯ

Показано, що гусерлівський проект феноменологічної філософії як строгої науки має глибинну гуманітарну основу, де головним є принцип смисловизначення. *Ключові слова: гуманітарне, інтенціональне, ейдетичне, метод, редукція, смисл, трансцендентне, феноменологія.*

Актуальність теми. У сучасних умовах існує гостра потреба у такому методологічному забезпеченні суспільно значущих проектів і програм, здійснення соціальних експертиз тощо, яке б максимально враховувало сутнє і належне позиції людини у світі. Феномен людського, особливо його ціннісно-смислові виміри, набуває значення важливої регулятивної ідеї у фундаментальних і прикладних дослідженнях, що, з-поміж іншого, актуалізує проблему виявлення гуманітарного потенціалу філософського знання. У контексті цих завдань значні можливості відкриваються на шляху експлікації людиномірності феноменології Гусерля. Її гуманітарна константа – ідея смислотворення – наповнена високим гуманістичним пафосом і виконує важливу критеріальну функцію. Прикметно, що саме ця ідея у її теоретичній і практичній значущості набула загального визнання і подальшого розвитку у працях учнів та послідовників мислителя за різними напрямами: філософії (М. Гайдеґер, М. Гартман, Г. Марсель, М. Мерло-Понті, Ж.-П. Сартр, П. Рікер, М. Шелер), праві та соціології (А. Райнах, Е. Штайн, А. Шюц), психології та психіатрії (Л. Бінсвангер, А. Фендер, В. Франкл), етиці та естетиці (М. Гайгер, Р. Інґарден, Д. Хільденбранд). Зазначимо, що у філософському співтоваристві України та наших сусідів існує велика кількість ґрунтовних досліджень гусерлівської феноменології в цілому та її конкретних проблем (Є. Причепій, С. Кошарний, Н. Мотрошилова, В. Молчанов, А. Михайлов, І. Михайлов, П. Гайденко, А. Зотов, З. Какабадзе, В. Калиниченко, В. Курінний, Д. Разєєв, Я. Слінін, В. Сєркова, А. Черняков та ін.). У цих дослідженнях гуманітарна компонента феноменології Гусерля аналізується зазвичай як її неявна передумова.

Автор статті ставить за *мету* проаналізувати гуманітарні виміри гусерлівської феноменології у трьох її аспектах – генетичному, світоглядному та методологічному. Доцільність такого підходу зумовлена тим, що феноменологія Гусерля у своєму виникненні, розвитку та функціюванні узасадничена на досвіді людського, виявляючи свою конгеніальність когнітивно-ціннісним та смисловим інтенціям сучасного суспільства, науки і культури.

Генетичний аспект. Становлення феноменології Гусерля менш за все можна охарактеризувати традиційно у соціально-економічних координатах, адже вона узасадничена на ідеї самоцінності й самодостатності духовного первня та визнанні його пріоритету в життєдіяльності соціуму. За Гусерлем, Європа – то не так географічне поняття, як духовна спільнота, що сповнена рішучості облаштовувати своє життя на засадах Розуму і постійно самовдосконалюватися. Тим-то гуманітарне як атрибут феноменологічного філософування належить до сфери духовного, ментального. Гуманітарним, таким, що відповідає сутньому людського, є, наприклад, принцип «Я мислю» в єдності його актовості та предметності, саморефлексії та незалежності від схематизму, особистісності та піднесеності до вселюдського рівня. Це стосується будь-якого модусу свідомості (сприйняття, уявлення, переживання, міркування тощо). Якщо цього немає, то гуманітарне зникає, людина перестає бути суб´єктом, перетворюючись на об´єкт маніпуляції з боку Іншого.

Аналогічна вимога релевантна й до гуманітарного виміру гусерлівської феноменології. Гусерль вважав феноменологію безпередумовною, але не у значенні її ізольованості від витоків і зумовлюючих чинників, а як її дистанціювання від усталених «ізмів» і стереотипів філософування – усе, що потрапляє у поле її дослідницького інтересу, повинно пройти перевірку на достовірність, тобто, повинно бути доведене до рівня чіткої смислової визначеності. Відтак феноменологія генетично і функціонально стає сумірною з культурою, реальний зміст якої полягає у постійному творенні й кристалізації загальнозначущих цінностей, норм, смислів. За Гусерлем, «найважливіше завдання філософії – звернення до вихідних смислових проблем культури, наділення їх конкретним звучанням… Звернення до смислу – ключова проблема феноменології. Причому

йдеться про підхід до дослідження смислу, що поступово втрачає свій формально-логічний характер, смислу, який має значення для мене, яким я можу і повинен жити, який відчувається мною як втрачений у нашій культурі» [7, с. 50-51]. Ця інтенція феноменології рівною мірою стосується смислів буденного життя і теоретичних побудов, учинків людини і творів мистецтва, політико-економічних процесів і метафізичних систем.

У генетичному відношенні гуманітарністьгусерлівської феноменології постає як рефлексія та вираження смислотворчої активності культури і водночас як відповідь феноменології на духовні запити європейської спільноти на рубежі XIX-XX ст.Феноменологія виникла в руслі антропологічного повороту філософії «від світу науки до світу життя» (Г.-Г.Гадамер) як реакція на духовну кризу Європи і намагання розв´язати найважливіші проблемні вузли попередньої філософії та методології науки. Корозія духовних цінностей, брак сутнісного бачення реальності, смисловтрата – такі найзагальніші ознаки кризи. Людина та її світ постали такими, що втратили свою смислову визначеність, позбавлені раціональної основи, а відтак абсурдні у своєму існуванні. У науковому пізнанні криза проявилася у відриві науки від буттєвих засад, загостренні проблеми достовірності пізнаваної реальності, девальвації методологічних принципів, спотворенні наукової раціональності, знеціненні істини тощо. Криза в науці, зазначає М.Гайдегер, полягає у загостренні базового відношення наук до пізнаваних речей, а оскільки можливість існування наук «випливає зі смислу, який вони мають у тут-бутті, то головне завдання… полягає у такому: привести самі речі – перш ніж вони будуть розкриті відповідними науковими запитуваннями, - до даності у висхідному досвіді» [8, с. 11]. Йдеться, отже, про те, що у кризових ситуаціях актуалізується філософська рефлексія даності речей, реальності в цілому, у життєвому досвіді людини, усвідомлення сутнього їх достовірності, сутнісної та смислової визначеності, адже лише за цих умов ми можемо свідомо – практично і теоретично – освоювати світ. Цей універсальний гуманітарний мотив є визначальний у формуванні феноменології як «абсолютно відповідальної науки» (Гусерль).

Гусерлівська феноменологія закорінена передовсім у традиціях австрійської культури, найважливішими гуманітарними константами якої є ідея особистісного первня та «реального стану справ» як світу культури. Існує глибинна спорідненість між ґенезою гусерлівського філософування і духовними засадами австрійської ментальності, в якій традиційно взаємодоповнювали одне одного трансцендентне та іманентне, витончене відчуття духовного і безпосереднє сприйняття фізичного, ідея про строгий порядок буття і спонтанне розмаїття процесів. Духовний потенціал австрійської культури конституйований взаємним переплетенням католицького і барокового світосприйнять, «йозефінства» як національної форми просвітництва і сцієнтистсько-реалістичних орієнтацій австрійської філософії [див.: 5, с. 150-167]. «Поєднання в ранньому Гусерлі інтересу до філософії і до основ математики, прагнення до логічної строгості і логічної очевидності своєї думки – спадщина австрійської філософської традиції – вилилися відтак у Гусерля в уявлення про феноменологічну філософію як строгу, тобто, логічно строгу науку. Зрозуміло, і таке поєднання, і такий розвиток у сторону філософію як логічно строгої науки цілком відповідало певній потребі XIX ст.» [7, с. 51].

Гуманітарний аспект гусерлівського проекту послідовно наукової філософії пов´язаний з ідеєю обґрунтування аподиктично достовірного філософського знання, в якому не було б місця не верифікованим доведенням, засновкам і висновкам і яке б відповідало критеріям осмисленості. Це передбачало не лише чітке дотримання законів логіки, але й актуалізацію поза раціональних (інтуїція, уява, фантазія) потенцій свідомості та особистісну рефлексію усього смислотворчого процесу. Цим пояснюється вихід Гусерля за межі національної філософської традиції і його перехід на позиції радикалізму та критицизму, а відтак неприйняття ідей натуралізму, історицизму та психологізму. Так, в описовій психології (Ф.Брентано, А.Мейнонг, К.Штумпф) як безпосередньому джерелі феноменології він різко критикує її підхід до обґрунтування наукового знання з позицій психологічного досвіду, в якому чимало сумнівного і випадкового, водночас він позитивно оцінює і розвиває ідею інтенціональної свідомості в аспекті її смислопороджуючих структур, що цілком відповідає гуманітарним інтенціям феноменології. Показовою у зв´язку з цим є трансформація дослідницького інтересу Гусерля у праці «Логічні дослідження», в якій був здійснений «перший прорив до феноменології». Більша частина її змісту присвячена критиці психологізму та розробці проекту чистої логіки, але, зрештою, автор доходить висновку (в останніх двох розділах II тому) про доконечність для феноменології лематизації інтенціональної свідомості.

Так само критично Гусерль оцінює трансценденталізм, в руслі якого, власне, й виникла феноменологія. Зокрема, він високо оцінює спроби Декарта пробитися через настанову універсального сумніву до абсолютно достовірних принципів пізнання, але вважає, що той недостатньо очистив трансцендентальну свідомість від емпіричних елементів. Гусерль віддає належне Канту за артикуляцію епістемного значення апріорних форм споглядання і мислення, вказуючи водночас на недостатню експлікацію механізму синтезу знання та різке протиставлення феномена і ноумена. Гусерль також підтримує ідею Фіхте про філософію як науко вчення, проте він категорично проти того, аби орієнтувати філософію на методологічні стандарти природознавства і наук про дух. Мислитель убачає головну обмеженість цих дослідницьких програм в об´єктивізмі та натуралізмі, які, спотворюючи реальну картину людського духу, закривають доступ до автентичного розуміння науковості та процесу смислотворення.

Зазначимо, що гуманітарна компонента іманентна гусерлівській феноменології на всіх етапах її становлення і розвитку, про що свідчать такі її концепти, як інтенціональна свідомість, інтерсуб´єктивність, конституювання, часовий горизонт, феноменологічна редукція, життєвий світ тощо.

Світоглядний аспект. Гуманітарні мотиви звучать вже у гусерлівській інтерпретації виникнення філософії як світоглядного типу знання та його гуманістичної місії у значенні розробки та обґрунтування найвищих цілей і смислів людського життя. Гусерль артикулює цю проблему з урахуванням ідеї про виникнення філософії зі здивування людини таїною свого буття у світі (Платон) та ідеї прагматизму про зумовленість ідеї філософії потребою соціуму у розв´язанні найважливіших життєво-практичних проблем (Джемс). Мислитель феноменологічно поєднує ці підходи, вважаючи, що всі суспільні новації, в т.ч. філософські, виникають у царині духу і ним же скеровуються. Йдеться передовсім про виникнення у стародавній Греції науково-філософської настанови на культивування безкінечних цілей, цінностей та смислів як основу самовизначення людини у світі та прогресуючого удосконалення суспільного життя на раціональних засадах. Як зазначає Гусерль, «з появою грецької філософії і перших її формоутворень на підставі послідовної ідеалізації нового смислу безконечності, відбувається далекосяжне смислове перетворення, яке зрештою залучає у царину свого впливу всі ідеї конечного і разом з ними всю духовну культуру і людство. Тому для нас європейців існує багато безконечних ідей (якщо можна так висловитися) й поза науково-філософською сферою, однак своїм характером аналогічним безконечності (безконечні завдання, цілі, докази, істини, «істинні цінності», «справжні блага», «абсолютно значимі норми») вони завдячують перетворенню людства філософією та її ідеальностями. Наукова культура під знаком ідеї безконечності означає, отже, революційне перетворення всієї культури, революційне перетворення в усіх вимірах людства як творця культури. Вона також означає революційне перетворення історичності, яка відтепер є зниканням конечного людства у становленні людства з безконечними завданнями» [2, с. 72-73].

За Гусерлем, пов´язана з виникненням філософії світоглядна революція, має всеосяжний характер, проявляючись у формі критичного переосмислення і трансформації традиційних міфо-релігійних цінностей; у формі становлення нової практики – універсальної критики усіх життєпроявів задля перетворення людства «на нову людність, здатну на абсолютну самовідповідальність»; у формі відкриття та утвердження самоцінності феномену ідеального і теоретичної діяльності й усвідомлення непересічної значущості ідей Істини, Добра, Краси, Блага самих собою; у формі виникнення і розвитку освіти як соціального інституту тощо. «У цій ідеально організованій соціальності сама філософія продовжує вирішувати своє безконечне завдання й виконувати провідну функцію – функцію вільного й універсального теоретичного осмислення, яке охоплює також усі ідеали і всезагальний ідеал, тобто універсам усіх норм. Філософія постійно повинна виконувати в європейській спільності функцію архонта всього людства» [2, с. 83].

Цілком очевидно, що у тлумаченні ідеї становлення філософії та її світоглядної функції Гусерль стоїть на позиціях європоцентризму, надійність яких нині випробовується ідеями соціокультурного плюралізму, різних типів раціональності тощо. Здавалося б, що за умов універсалізації демократичних засад життєдіяльності сучасної світової спільноти, зазначені вище аргументації Гусерля втрачають силу. Проте такий висновок спростовується низкою незаперечних фактів, зокрема: а) досягненням європейської людності в облаштуванні суспільного життя за високими цивілізаційними стандартами і тенденцією до набуття європейськими цінностями загальнолюдського значення; б) неусувністю в усіх культурах презумпції вільного та

раціонального вибору суб´єктами світоглядних ідеалів і засобів їх реалізації; в) іманентною ідеєю феноменології Гусерля про принципову несумісність процесу смислотворення з будь-якими уніфікуючи ми стереотипами; смисли не існують у готовому вигляді на кшталт даності фізичної речі, вони конституюються у модусі свободи нашої свідомості, що імплікує особистісну відповідальність за здійснений нами вибір смислу життя як центральної світоглядної проблеми.

Звичайно, Гусерль не має жодних ілюзій щодо безпроблемного здійснення філософією свого світоглядно-гуманітарного покликання. Але прикметно, що він фактично не торкається зовнішніх обставин і причин, за яких філософія не завжди могла виконувати світоглядну місію. Пояснюється це тим, що феноменологія переводить усі проблеми у площину досвіду свідомості, а відтак й філософію розглядає як закорінену у царині духу, а отже, відповідальну за свої здобутки і втрати. Коректність такої оцінки філософії особливо проявляється на тлі духовної кризи Європи. Гусерль вважає, що філософія безпосередньо причетна до цієї кризи, оскільки вона не забезпечила європейську спільноту дієвими світоглядними орієнтаціями (ідеалами). За Гусерлем, духовне збіднення філософії відбулося в останні три століття і проявилося в її відході від розв´язання метафізичних проблем, надмірній гносеологізації та методологізації, некритичному прийнятті дослідницьких норм та ідеалів точних наук, «озовнішненні» раціоналізму, його спотворенні настановами натуралізму та об´єктивізму, а відтак втраті пізнавального інтересу до проблем буття людини у світі, її духовності, цінностей, смислів. Саме брак справжньої раціональності, зазначає Гусерль, «є джерелом нестерпної непевності людей щодо їх власного існування і їхнього безконечного завдання» [2, с. 92]. Подолання світоглядної кризи європейської людності мислитель уявляє як «відродження Європи з духу філософії завдяки героїзмові розуму» [2, с. 94]. На розв´язання цієї гуманітарної проблеми спрямовані усі творчі новації гусерлівської феноменології, передовсім її методологічні настанови.

Методологічний аспект.Гуманітарний вимір феноменологічної методології Гусерля похідний від її анормативізму, неформальності, підвищеної рефлективності і творчого характеру. Феноменологія започаткувала відхід наукового пізнання від класичного методологічного нормативізму, базованого на епістемній універсалізації методів, принципів і стандартів точних наук, і перехід на позиції гнучкої» методології, центрованої довкола пізнавального потенціалу людської суб´єктивності у взаємодоповнюваності її логіко-гносеологічних та ціннісно-смислових аспектів і орієнтованої на максимальну активізацію творчих потенцій свідомості, яка б гарантувала осягнення смислу. Як відомо, зі зміщенням сучасної методологічної свідомості у сторону ціннісно-смислової компоненти пізнання пов´язане становлення постнекласичної наукової раціональності і гуманітаризація методології в цілому.

Методологічна людиновимірність феноменології Гусерля проявляється в такому:

- За Гусерлем, феноменологічне філософування методологічно зосереджується не на усталеному суб´єктно-об´єктному відношенні та передумовах «наповнення» свідомості предметним змістом, а на буттєвій специфіці свідомості і способах даності світу у свідомості, тобто, усвідомлюваності самій собою. Феноменологія бере за вихідне принципову осмисленість буття людини у світі; освоєння (практичне, пізнавальне, етичне, естетичне) світу людиною уможливлюється лише нашою здатністю до усвідомлення і осмислення предметів і явищ дійсності, конституюванням відповідних значень і смислів. Іншими словами, доступ до світу, його пояснення і розуміння забезпечуються лише смислотворчою активністю свідомості та нашим самоусвідомленням цієї активності.
- Феноменологічна методологія саморефлексивна і націлена на експлікацію іманентних смислотворчих «механізмів» свідомості. Головними вимогами тут є: а) відповідність настанові «епохе» - утримання свідомості від будь-яких суджень про світ як таких, що не верифіковані на аподиктичність; б) реалізація тези «назад до речей» - вимога не підміняти аналіз предметів і явищ готовими схемами, досліджувати їх неупереджено і безпосередньо, тобто, так, як вони дані у досвіді свідомості.
- Гусерлівсько-феноменологічна методологія розгортається у царині інтенціональної свідомості, де основними компонентами є: а) відношення свідомості саме собою; б) те, на що свідомість спрямована – ті реальні чи уявні предмети і предметності («ноеми»), що безпосередньо постають як феномени свідомості у формі конституйованих нею значень; в) різні модуси свідомості як «даючі» акти («ноези»), активністю яких конституюються відповідні предметності. Ці три компоненти інтенціональності нерозривно взаємопов´язані і варіюються у різних

співвідношеннях. Так, феномен краси пов´язаний з відчуттями, образ «кентавра» - з уявою, зміст теореми – з міркуваннями. Водночас, скажімо, дерево як феномен постає по-різному, у чуттєвості, розумі чи уяві художника, біолога чи будівельника; з точки зору фізика жодних «русалок» у природі не існує, але як духовні феномени вони цілком реальні у творчості митця. Феноменологічна предметність започатковується зовнішніми імпульсами, але вона конституюється відповідними актами свідомості і має ідеальний, ціннісно-значеннєвий або смисловий характер. Завдяки такій гуманітарній основі феноменологічна методологія набуває ознак універсальності і здатна виконувати інтегративні функції.

• Серцевиною гусерлівської методології є метод феноменологічної редукції, за якого свідомість піднімається на рівень сутнісного пізнання як смислоосягнення. Її формами є: а) *психологічна редукція*, завдяки якій усе існуюче переводиться у внутрішній досвід свідомості. При цьому зовнішні речі постають як кореляти свідомості та її модусів, вони «вже не суть «об´єкти», але «одиниці» «смислу» (Гусерль) – феномени як сукупність значень. Скажімо, «будинок» має різні значення у переживанні, судженні, уяві, пам´яті, вірі тощо, водночас він зберігає само тотожність, яка досягається завдяки розмаїттю процедур варіацій та раціональному синтезі цих «значень». Психологічна редукція формує поле суто психічних даностей, які, проте, не позбавлені моментів випадкового «душевного» досвіду, а отже, ще не розкриваються у своїй сутнісній достовірності; б) *ейдетична редукція*, за Гусерлем, розкриває «сутнісні форми сфери психічного буття» - ейдоси, типи, роди, види феноменів, але вони не є результатом емпіричних узагальнень, а досягаються апріорно за допомогоюідеюючої абстракції та інтуїтивних синтезів, які фіксують ознаки стабільного та інваріантного феноменів, утверджуючись у своїй загальності й аподектичності. Ейдос – то конституйований свідомістю смисл як певна ідеальна єдність значень феноменів даного виду на кшталт ідеальних об´єктів теоретичної науки. Прикметно, що Гусерль в обґрунтуванні ейдетичної редукції не спирається на дані конкретних наук, а лише вказує на іманентну кожній культурі редукційну ейдетику, яка не лише вибудовує ідеальні світи, але й навчає людей умінню жити в них, освоюючи їх цінності, норми, ідеали, смисли; в) *трансцендентальна редукція* далі очищає свідомість від усього недостатньо верифікованого і доведеного і ставить питання про сутнісну визначеність самої свідомості, її ноезо-ноематичних структур. Головним тут є експлікація сутнього нашої суб´єктивності як інтенційного джерела аподиктичного і абсолютно достовірного знання; автентичне осмислення світу є прерогативою лише людської суб´єктивності як унікально-універсального феномену у світі.

Гуманітарність феноменологічної методології Гусерля проявляється також у тому, що вона заявляє про свій методологічний пріоритет для гуманітарного пізнання як «суттєвий ейдетичний фундамент психології і наук про дух» [1, с. 52]. Ба більше, вона сама претендує на статус засадничої науки, яка б слугувала таким ідеалом для гуманітаристики, яким є математика для природознавства. У феноменології, зазначає Гусерль, людська раціональність є «справді універсальним і справді радикальним самопізнанням духу у формі універсальної відповідальної науки, що в ній має постати цілком новий модус науковості, в якому дістануть своє місце всі мислимі поняття – про буття, про норми і про так звану екзистенцію» [2, с. 93].

Особливо чітко гуманітарність феноменологічної методології проявляється в обґрунтуванні Гусерлем її універсального значення, пов´язаного з її виходом за межі аналізу «чистої свідомості» і утвердженням її як загальної стратегії філософського дослідження людинознавчих проблем. Це підтверджується Гусерлем у статті «Феноменологія» до Британської енциклопедії. «Усі раціональні проблеми, усі ті проблеми, які з тієї чи іншої причини стали розглядатися як «філософські», - зазначає мислитель, - мають своє місце у межах феноменології, виявляючи в граничному джерелі трансцендентального досвіду, чи ейдетичної інтуїції, властиву їм форму і засоби свого розв´язання. Сама феноменологія визнає притаманну їй функцію трансцендентального людського «життя» (за допомогою універсальної само віднесеності). Вона може осягати первинні форми життя і вивчати первинні телеологічні структури життя. Феноменологія є не менше, ніж цілісне самовиховання людини, здійснюване в ім´я універсального розуму. Відкриваючи засади життя, вона справді звільняє потік нової свідомості, що спрямована на безкінечну ідею цілісного людства, людства справжнього й істинного» [4, с. 20].

Феноменологічна методологія, отже, фактично спрямована на нейтралізацію впливу на людину будь-яких міфо-ідеологем і культивує мистецтво особистісного смислотворення та особистісну відповідальність за наслідки його реалізації. Гусерлівський проект феноменологічної філософії як строгої науки має глибинну гуманітарну основу.

Література

1.Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии / Э. Гуссерль. – М. : Дом интеллектуальной книги, 1999. – 336 с.
2.Гуссерль Е. Криза європейського людства і філософія / Е. Гуссерль // Сучасна зарубіжна філософія. Хрестоматія. – К. : Ваклер, 1996. – С. 62-94.
3.Гуссерль Э. Логические исследования… Философия як строгая наука / Э. Гуссерль. – Мн. : Харвей, М. : АСТ, 2000. – 752 с.
4.Гуссерль Э. Феноменология / Э. Гуссерль // Логос. – 1991. – №2. – С. 12-21.
5.Кампиц П. Австрийская философия // Вопросы философии. 1990. - №12. – С.150-167.
6.Мотрошилова Н. В. Идеи I ЭдмундаГуссерлякакввведение в феноменологію / Н. В. Мотрошилова. – М. : «Феноменология – Герменевтика», 2003. – 720 с.
7.Феноменология и ее роль в современнойфилософии. Материалы «круглого стола» // Вопросыфилософии. – 1988. – №12. – С.43-84.
8.Хайдеггер М. Пролегомены к историипонятиявремени / М. Хайдеггер. – Томск : Водолей, 1998. – 384 с.
9.Шпигельберг Г. Феноменологическоедвижение / Г. Шпигельберг. – М. : Логос, 2002. – 680 с.

Summary

Pochynok I. Humanitarian Dimensions of Edmund Husserl´s Phenomenology. It is shown in the article, that Husserl´s project ofphenomenologic philosophy as a strict science has a fundamental humanitarian basis, with its main principle of sense formation. Keywords: phenomenology, sense, transcendental, reduction, aidetic, method, humanitarian, intentional.

УДК 140+001:316.422:53

© Михаил Бейлин
Харьковская государственная академия физической культуры

ИМПЛИКАЦИЯ ИДЕИ Ф. А. ФОН ХАЙЕКА О «ПРИМЕНЕНИИ РАЗУМА НАДЛЕЖАЩИМ ОБРАЗОМ» В НАНОТЕХНОЛОГИИ

Аргументирована целесообразность применения философского скептицизма в духе Ф. А. фон Хайека, который акцентировал внимание на необходимости избегания «пагубной самонадеянности разума», как составляющей эпистемологической основы нанотехнологии и разделил сознательные и спонтанные порядки, существующие в мире, включая человеческое общество, где имеет место ограниченность как индивидуального разума, так и «коллективного». Барьеры на пути познания, связанные со «скрытостью» природы самой по себе, в современной науке не только не исчезают, но находят новое обоснование. В случае с наносистемами, квантовые свойства которых часто являются объектом исследования, познание и его результаты должны направляться положением об относительности к средствам наблюдения и фундаментальным принципом дополнительности Н. Бора. *Ключевые слова: познание истины, разум, эпистемологические основания, нанотехнологии, НБИК-инициатива, принцип дополнительности, гносеологический оптимизм, скептицизм.*

Если онтологические основания инновационных исследований помогают «вписать» их в общенаучную картину мира, в человеческую культуру, то эпистемологические призваны связать их с устоявшимися моделями процесса познания, определить релевантные идеалы и нормы развёртывания познавательно-созидательной активности. Обращение к эпистемологическим основаниям нанотехнологий и НБИК-инициативы даёт повод вспомнить, что сегодня область поиска ответов на «вторую сторону основного вопроса философии» не сводится к гносеологическому оптимизму. Весьма вероятным вариантом правильного ответа здесь может быть скептицизм, который со времен Пиррона не только не ослабел, но укрепился, например, благодаря исследованиям Ф. А. фон Хайека. Философский скептицизм традиционно базируется на двух краеугольных камнях: на текучести и «скрытости» природы самой по себе и на ограниченности различных субъектов её познания – как отдельных людей, так и сообщества учёных или социума в целом. В формировании философских оснований нанотехнологий и НБИК-инициативы важен учёт обоих обстоятельств. «Принципы исследования нанотехнологии